

Parallelsessies

VIJFDE CONFERENTIE ONDERZOEK IN CULTUUREDUCATIE

23 JUNI 2011 UNIVERSITEIT UTRECHT

SESSIE A METEN VAN KWALITEIT EN DOELMATIGHEID

INHOUD

Niet alleen de behoefte aan beleid is groot in onze informatie- en kennismaatschappij, maar ook de behoefte aan beleidsevaluatie. Dat geldt zeker ook voor cultuureducatie, waarop de overheid sinds het midden van de jaren negentig diverse regelingen en instrumenten heeft ingezet.

Een van de maatregelen is subsidie aan culturele instellingen voor het ontwikkelen van cultuureducatieve activiteiten. Bureau Oberon onderzocht in 2010 hoe gesubsidieerde instellingen invulling geven aan deze activiteiten. Dat gebeurde via een enquête. *Maarten Reinink* en *Peter Gramberg* doen verslag van de bevindingen, en verbinden die met uitkomsten van eerdere monitors. Samen met praktijkexperts ontwikkelden zij een 'basisset kwaliteitsindicatoren', een theoretisch instrument dat instellingen helpt om de kwaliteit van activiteiten te beoordelen.

De cultuurkaart is een ander belangrijk beleidsinstrument. Daarbij is de besteding van het tegoed een belangrijke indicator voor de resultaten van het beleid. De Algemene Rekenkamer deed in 2009 en 2010 onderzoek naar de doelmatigheid van de cultuurkaart. Wat kunnen scholen doen om meer van het tegoed te besteden en wat kunnen acceptanten doen zodat scholen en leerlingen meer tegoed bij hen besteden? En welke doelen heeft het Ministerie van OCW zich met de cultuurkaart gesteld? *Marlies Alberts* en *Nicolien Pinkse* presenteren de resultaten.

BIOGRAFIEËN

Maarten Reinink heeft sociale psychologie gestudeerd in Groningen, met als afstudeerrichting cognitieve beslistkunde. Van 2001 tot 2003 heeft hij als statistisch onderzoeker gewerkt bij het CBS en vervolgens tot 2009 als senior onderzoeker bij de Algemene Rekenkamer. Als onderzoeker heeft Maarten zich onder meer gericht op de beleidsterreinen media, cultuur en onderwijs. Zo is hij betrokken geweest bij verschillende monitors op het terrein van cultuurbeleid. Na de Algemene Rekenkamer heeft Maarten gewerkt als beleidsambtenaar bij de gemeente Rotterdam, waar hij onder meer verantwoordelijk was voor de kwantitatieve gegevenshuishouding op het terrein van inburgering. Vanaf 2010 is hij werkzaam als onderzoeker/adviseur bij Oberon.

Peter Gramberg werkt sinds april 2010 als onderzoeker/adviseur bij Oberon. Hij studeerde sociale geografie aan de Universiteit van Amsterdam, alwaar hij in 2000 promoveerde. Van 1999 tot 2005 was hij werkzaam als beleidsadviseur bij de Bond KBO en KBVO - de besturenorganisaties van het katholiek onderwijs - onder andere op het gebied van onderwijsachterstanden. In 2005 maakte hij de overstap naar de Onderwijsraad waar hij projectleider was van rapporten over bijvoorbeeld de samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang. In samenwerking met de Raad voor Cultuur was hij projectleider van het advies Onderwijs in Cultuur. Ook was hij lid van de begeleidingsgroep van het project Critical Friends.

Marlies Alberts studeerde juridisch-politieke wetenschappen aan de Rijksuniversiteit Leiden, met als afstudeerrichting internationale betrekkingen. In 1993 trad zij in dienst bij de Algemene Rekenkamer, waar zij sindsdien onderzoek heeft gedaan op verschillende beleidsterreinen van de Rijksoverheid. Onderwerpen liepen uiteen van luchtverkeersbeveiliging tot stedelijke vernieuwing en van vergunningverlening door de rijksoverheid tot beroepspraktijkvorming in het middelbaar

beroepsonderwijs. Zij is projectleider bij kenniskring OCW van de Algemene Rekenkamer. Ook is zij betrokken bij enkele capacity buildingprojecten die de Algemene Rekenkamer met financiering door het Ministerie voor Ontwikkelingssamenwerking uitvoert met en bij buitenlandse zusterinstellingen, namelijk in Rwanda en Tunesië.

Nicolien Pinkse studeerde toegepaste onderwijskunde aan de Universiteit Twente en studeerde af bij vakgroep Onderwijs Organisatie & Management. Na haar afstuderen werkte zij een paar jaar bij de afdeling management development van KPN. Sinds 1998 werkt zij als onderzoeker bij de Algemene Rekenkamer. In het begin voerde zij daar vooral onderzoeken uit op het terrein van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Een voorbeeld is het onderzoek naar de harde kern jeugdwerklozen waar recent een terugblik over is verschenen. De laatste jaren werkt zij mee aan onderzoeken op het terrein van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, zoals Actieplan Leerkracht en de cultuurkaart.

SESSIE B LEESGEDRAG

INHOUD

De vraag hoe culturele socialisatie in het gezin enerzijds en via het onderwijs anderzijds zich tot elkaar verhouden blijft actueel, ook in het onderzoek naar leesgedrag.

Mia Stokmans, *Peter Broeder* en *Carel van Wijk* (Universiteit van Tilburg) onderzochten verschillen in leesklimaat tussen allochtonen en autochtonen, via vragenlijsten onder schoolgaande en werkende mensen. Ze keken daarbij naar leesattitude, sociale druk vanuit familie en vrienden en ingeschatte mogelijkheden om te lezen, zoals beschikbare tijd en interessant aanbod. Hoe hangen deze factoren samen? En wat in het bijzonder is de invloed van afkomst?

In het paper van *Marc Verboord* (Erasmus Universiteit Rotterdam) en *Ineke Nagel* (Vrije Universiteit) gaat het om ontwikkelingen in het leesgedrag in en na het voortgezet onderwijs. Zij bestudeerden twee dimensies hiervan: leesfrequentie en complexiteit van de gelezen boeken. Welke invloed hebben het leesklimaat in het ouderlijk milieu en het literatuuronderwijs hierop? De onderzoekers presenteren de resultaten van een longitudinale panelstudie onder een grote groep (oud-)scholieren.

BIOGRAFIEËN

Mia Stokmans is universitair hoofddocent marketing en marketing research in het culturele domein aan de Universiteit van Tilburg, Departement Taal- en Cultuurstudies. Haar onderzoeksinteresses liggen op het gebied van cultuurdeelname en lezen in het bijzonder. In haar werk combineert ze een sociaalpsychologische, cultuursociologisch en economisch perspectief. Deze multidisciplinaire aanpak heeft geresulteerd in het MAO-model voor publieksuitbreiding dat onderzocht is in verschillende culturele domeinen (muziek, theater, film en lezen). Het model is bruikbaar voor marktsegmentatie, strategische marketing en het ontwikkelen en uitzetten van interventies.

Peter Broeder is part-time verbonden aan de Universiteit van Tilburg. Hij onderzoekt processen van taalverandering. Hij heeft meegewerkt aan het VALEUR-project waarin de rijkdom van een meertalig Europa centraal stond. Daarnaast heeft hij een meertalige samenleving in kaart gebracht door middel van grootschalige taalsurveys in Nederland, Europa en Zuid-Afrika. Vanaf het begin is hij betrokken bij de ontwikkeling van (gevalideerde) Europese taalportfolio's voor het basisonderwijs en voor het onderwijs aan volwassenen. Met *Mia Stokmans* werkte hij voor Nederland aan de ontwikkeling van een Europees Kerncurriculum voor docenten. Een recente onderzoekslijn is het ontrafelen van culturele verschillen en persuasieve effecten van sociale media en consumentengedrag.

Marc Verboord is als universitair hoofddocent verbonden aan de afdeling Media en Communicatie van de Erasmus Universiteit Rotterdam en ERMeCC (Erasmus Research Centre in Media, Communication and Culture). Hij promoveerde in 2003 aan de Universiteit Utrecht op een onderzoek naar de invloed van literatuuronderwijs en ouders op het lezen van boeken tussen 1975 en 2000. Zijn huidige

onderzoeksbelangstelling richt zich op cultuurparticipatie, classificatie in de kunsten, en de rol die media – in het bijzonder internet – spelen in de materiële en symbolische productie van cultuur.

SESSIE C MUZIEK IN IEDER KIND

INHOUD

Met de subsidieregeling 'Muziek in ieder kind' wil het Fonds voor Cultuurparticipatie muziekinducatie voor kinderen van 4 tot en met 12 jaar toegankelijk maken. Gehonoreerde initiatieven maken onderzoek vaak onderdeel van de projecten.

Doelstelling van het project 'Jong geleerd...' is het ontwikkelen van een aanpak voor muziekinducatie vanuit het sociaalconstructivistisch leren en het beeld van het competente kind. In het eerste jaar staat onderzoek naar theorieën, methoden en ervaringen centraal. *Ellen van Hoek* (Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten), *Suzan Lutke* en *Christiane Nieuwmeijer* (Hogeschool voor de Kunsten Utrecht) hebben een literatuurstudie uitgevoerd en aangevuld met interviews en praktijkbezoeken. Het project 'MuziekMakers' wil professionele muzikanten opleiden en inzetten binnen muziekprojecten op scholen voor speciaal onderwijs. Ervaringen die tijdens het project worden opgedaan zijn bruikbaar voor de ontwikkeling van een eigen methodiek van kunstbeoefening voor speciale doelgroepen. *Aaltje van Zweden-van Buuren*, *Mathieu Pater* en *Carolien Hermans* (Stichting Papageno) doen onderzoek naar de voortgang en resultaten van het project.

BIOGRAFIEËN

Ellen van Hoek is vele jaren werkzaam als muziek docent in diverse functies en aan diverse instellingen. Momenteel is zij via de kenniskring van het lectoraat kunsteducatie van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten ook bezig met verschillende onderzoeken op het gebied van muziekinducatie.

Suzan Lutke is hoofdvakdocent methodiek en didactiek bij de opleiding docent muziek van het conservatorium van Utrecht. Ook verzorgt zij de lessen arrangeren en ensembleleiding. Naast haar werk op de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht is zij actief als dirigent, saxofonist en heeft zij een eigen adviesbureau voor de kunst- en cultuursector. In dit kader geeft zij trainingen aan teams in deze sector en verzorgt ze teambuildings-sessies met muziek als bindende kracht. Daarnaast doet zij onderzoek naar de ontwikkeling van creativiteit in relatie tot de groeiende behoefte aan innovatieve kracht.

Christiane Nieuwmeijer is docent aan de conservatoria van Utrecht en Den Haag, alsmede aan de Pabo van Hogeschool InHolland. Namens het conservatorium Utrecht is zij als onderzoeker verbonden aan het lectoraat kunsteducatie van de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht.

Aaltje van Zweden-van Buuren richtte in 1998 de Stichting Papageno op. Als master kunsteducatie én als moeder van een kind met autisme maakt zij zich sterk voor ontwikkelingsprogramma's voor kinderen en jongeren met autisme. Dat kunst daarin een wezenlijke rol kan spelen, bewijzen de vele projecten die zij in dat licht heeft geïnitieerd. De succesvolle uitvoeringen van 'Ontmoeten' en 'MuziekMakers', landelijke kunsteducatieprojecten voor het speciaal onderwijs zijn daar mooie voorbeelden van. Als adviseur en bestuurslid van Papageno is zij de drijvende kracht bij onder meer de opzet van een landelijk expertisecentrum voor kunsteducatie en speciaal onderwijs; de ontwikkeling van het postacademisch onderwijsaanbod 'Outside IN!' (kunst beoefenen met mensen met een beperking) aan de Amsterdamse Hogeschool van de Kunsten. Regelmatig verzorgt zij gastcolleges aan kunstopleidingen en lezingen in binnen en buitenland.

Mathieu Pater studeerde in 2004 af als muziektherapeut aan de Hogeschool Utrecht. Al tijdens zijn studie kwam hij in contact met kinderen en jongeren met een verstandelijke beperking en autisme. Toen hij in 2006 als zelfstandig muziektherapeut met deze doelgroep aan het werk ging, is ook zijn

samenwerking met Stichting Papageno begonnen. Papageno maakte het mogelijk dat hij de tweejarige opleiding master of arts therapies aan de Hogeschool Zuyd kon volgen. Hier maakte Mathieu kennis met de onderzoekskant van zijn werk. Sindsdien is hij zich gaan toeleggen op onderzoek rondom de thema's muziekeducatie en muziektherapie met kinderen en jongeren met een verstandelijke beperking en/of autisme.

SESSIE D BEOORDELEN EN OBSERVEREN

INHOUD

Nieuwe ontwikkelingen in het onderwijs vragen om nieuwe lesmethodes. Hierdoor moet de kunstdocent op zoek naar andere didactische benaderingen van het vak. In deze sessie is aandacht voor twee onderzoeken op het gebied van vakdidactiek binnen de beeldende discipline. Bij een esthetische beoordeling wordt onderscheid gemaakt tussen twee criteria: 1) de persoonlijke voorkeur van de beoordelaar en 2) een weloverwogen beoordeling van de kwaliteit. *Folkert Haanstra* (Universiteit Utrecht) en *Marjo van Hoorn* (Cultuurnetwerk Nederland) onderzoeken of er verschil zit in beoordeling door leken en experts. De veronderstelling is dat bij leken de twee beoordelingscriteria grotendeels samenvallen, terwijl experts hier een onderscheid in maken. Observerend leren is 'leren door het observeren van anderen die aan het werk zijn'. *Talita Groenendijk*, Tanja Janssen en Gert Rijlaarsdam (Universiteit van Amsterdam) zijn geïnteresseerd in de effecten van observerend leren op het creatieve proces. Ze hebben een experiment opgezet met 70 leerlingen uit 3 havo/vwo. Zij presenteren de eerste resultaten van het experiment.

BIOGRAFIEËN

Folkert Haanstra is werkzaam als lector kunst- en cultuureducatie bij de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten. Hij is tevens als bijzonder hoogleraar verbonden aan de Universiteit Utrecht. De leerstoel Cultuureducatie en Cultuurparticipatie die hij bekleedt, is ingesteld door Cultuurnetwerk Nederland. Hij studeerde psychologie aan de Rijksuniversiteit Groningen en schilderkunst en grafiek aan de Academie voor Beeldende Kunsten Minerva. Hij heeft onder andere onderzoek verricht naar de kunstvakken in het onderwijs, naar het educatieve werk van musea, naar muziekscholen en creativiteitscentra en naar het kunstvakonderwijs. Hij is gepromoveerd op een proefschrift over leereffecten van beeldende vakken in het onderwijs. Hij is lid van de redactie van Cultuur+Educatie.

Marjo van Hoorn is als senior docent (literatuur)onderzoek verbonden aan de masteropleiding kunsteducatie van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten. Daarnaast is zij werkzaam als senior medewerker beleid en onderzoek bij Cultuurnetwerk Nederland. Zij is hoofdredacteur van Cultuur+Educatie, een thematische reeks over theoretisch en empirisch onderzoek in cultuureducatie, voorzitter van het Samenwerkingsberaad Kunstvakken (SBKV) en peer-reviewer voor het International Journal of Education through Art.

Talita Groenendijk heeft de docentenopleiding voor beeldende kunst en vormgeving gevolgd aan de Hogeschool voor de Kunsten in Arnhem (ArtEZ). Daarna heeft ze culturele antropologie gestudeerd aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Vervolgens werkte ze als docent beeldende vorming in het middelbaar onderwijs en als onderzoeksassistent bij het ISIM (The International Institute for the Study of Islam in the Modern World). Momenteel is ze werkzaam als promovenda bij de Interfacultaire Lerarenopleidingen (ILO) aan de Universiteit van Amsterdam. Ze doet onderzoek naar observerend leren bij de kunstvakken. In opdracht van het lectoraat van de Hogeschool voor de Kunsten in Amsterdam deed ze onderzoek naar mediacultuur en doet ze momenteel onderzoek naar Altermoderne kunsteducatie.

SESSIE E DUURZAME RELATIES

INHOUD

Hoe kunnen landelijke en gemeentelijke beleidsmaatregelen gericht op duurzame relaties tussen scholen en culturele instellingen bijdragen aan de kwaliteit en verankering van kunst- en cultuureducatie?

Nelly van der Geest en *Sijn van Santvoort* (Hogeschool voor de Kunsten Utrecht) monitoren van 2010 tot 2013 de subsidieregeling Creatieve Partnerschappen in de gemeente Utrecht. Op basis van deze monitor onderzoeken zij hoe duurzame vormen van samenwerking tussen culturele instellingen en onderwijs bijdragen aan de verankering van kunsteducatie.

Dirk Monsma (zelfstandig onderzoeker) deed in opdracht van de Cultuurformatie onderzoek naar de invulling van de functie van cultuurcoach. Deze nieuwe functie, die in 2008 werd geïntroduceerd met de 'Impuls brede scholen, sport en cultuur', biedt mogelijkheden voor de verhoging van de kwaliteit van cultuureducatie. De vraag is of die mogelijkheden ook worden benut nu veel gemeenten er voor kiezen de cultuurcoach een makelaarsrol te geven.

BIOGRAFIEËN

Nelly van der Geest leidt het Centrum voor Interculturele Studies (CIS) van de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht (HKU). Het CIS ontwikkelt en voert onderzoeks- en innovatieprojecten uit en werkt daarbij nauw samen met het lectoraat kunsteducatie van de HKU. Kernthema van de CIS projecten zijn de dynamische bijdrage van kunst aan de hedendaagse interculturele samenleving. Momenteel doen zij en *Sijn van Santvoort* een monitoringsonderzoek naar de Creatief Partnerschappen die de gemeente Utrecht van 2010 tot en met 2012 toegekend heeft. Van der Geest heeft sociologie, theater en veranderingkunde gestudeerd en geeft onder andere les aan de master kunsteducatie.

Dirk Monsma studeerde psychologie in Groningen. Hij is geïnteresseerd in de ontwikkeling van kunstzinnige competenties bij jeugd die van huis uit geen kunstzinnige opvoeding mee krijgt. Welke rol speelt het onderwijs daarbij? Momenteel besteedt Dirk Monsma zijn tijd aan onderzoek naar het versterken van de kwaliteit van cultuureducatie in het basisonderwijs.

SESSIE F OVERDRACHT EN ACTUELE KUNST

INHOUD

Op welke wijze kan kunsteducatie, op school of bij culturele instellingen, geïnspireerd worden door hedendaagse kunst en nieuwe ontwikkelingen in de kunsttheorie?

Marike Hoekstra (zelfstandig onderzoeker), *Talita Groenendijk* en *Anne Toorenaar* (Universiteit van Amsterdam) doen onderzoek naar de mogelijkheden van een altermoderne kunsteducatie. Dat is kunsteducatie gefocust op de mondiale (jongeren)cultuur met een leerling-gestuurde didactiek. Kan dit type kunsteducatie in de schoolpraktijk gerealiseerd worden? Zij presenteren de pilot die aan hun hoofdonderzoek vooraf gaat.

Eva Van Moer (Vrije Universiteit Brussel) is geïnteresseerd in de interpretatieprocessen die zich afspelen bij volwassenen wanneer zij een museum voor hedendaagse kunst bezoeken. Het open karakter van hedendaagse kunst kan leiden tot verwarring en/of onbegrip bij bezoekers. Educatie in een kunstmuseum zou daarom meer gericht moeten zijn op de ervaring van het kunstobject en het proces van betekenisgeving. Zij vertelt hoe de leesbaarheid van hedendaagse kunst verhoogd kan worden met ervaringsgericht en probleemgestuurd leren.

BIOGRAFIEËN

Marika Hoekstra studeerde beeldende vorming aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten (AHK) en Russische letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam. In 2008 heeft ze de masteropleiding kunsteducatie aan de AHK afgerond, met een onderzoek naar de rol van de kunstenaar in het project Toeval Gezocht. Naast haar praktijk als beeldend kunstenaar initieert ze projecten waarbij de kunstenaar als docent het uitgangspunt is. In 2010 is bij de AHK haar onderzoek verschenen naar de rol van de kunstenaar in het creatieve leerproces van jonge kinderen: 'Het perongelukke goed proberen te doen'. Op het moment is ze als onderzoeker betrokken bij het project Altermoderne kunsteducatie van het lectoraat van de AHK.

Talita Groenendijk heeft de docentenopleiding voor beeldende kunst en vormgeving gevolgd aan de Hogeschool voor de kunsten in Arnhem (ArtEZ). Daarna heeft ze culturele antropologie gestudeerd aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Vervolgens werkte ze als docent beeldende vorming in het middelbaar onderwijs en als onderzoeksassistent bij het ISIM (The International Institute for the Study of Islam in the Modern World). Momenteel is ze werkzaam als promovenda bij de Interfacultaire Lerarenopleidingen aan de Universiteit van Amsterdam. Ze doet onderzoek naar observerend leren bij de kunstvakken. In opdracht van het lectoraat van de Hogeschool voor de Kunsten in Amsterdam deed ze onderzoek naar mediacultuur en doet ze momenteel onderzoek naar Altermoderne kunsteducatie.

Eva Van Moer is sinds 2001 als onderzoeksassistent verbonden aan de vakgroep Agogische Wetenschappen van de Vrije Universiteit Brussel. Tussen 2001 en 2004 voerde ze kortlopende onderzoeken uit in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap over het museumdecreet en alternatieve kunstopleidingen. In 2007 legde ze een doctoraat neer rond interpretatieprocessen bij volwassenen bezoekers in een museum voor hedendaagse kunst en ervaringsgerichte kunsteducatie. Sinds 2007 geeft zij les rond kunsteducatie en kunstagogiek in het Hoger Instituut voor Readaptatiewetenschappen Leuven. Vanaf 2011 start ze met praktijkgericht onderzoek rond museumeducatie.

SESSIE G MUZIKALE VOORKEUREN

INHOUD

Hoe worden muzikale voorkeuren van leerlingen beïnvloed door het muziekonderwijs dat ze krijgen? *Pedro De Bruyckere* (Arteveldehogeschool, Gent) presenteert een internationale studie naar een nieuwe didactische methode om met leerlingen naar muziek te luisteren en erover te praten. In deze methode worden muziekstijlen en waarden (zoals 'moed') besproken aan de hand van door leerlingen gekozen muziek. Sommige muziekvoorkeuren blijken samen te hangen met behoudende meningen over muziekstijlen en waarden.

Evert Bisschop Boele (Prins Claus Conservatorium, Hanzehogeschool Groningen) schetst zijn eerste bevindingen uit een serie interviews. In deze interviews staat de muzikale biografie en de muziekverzameling van de geïnterviewden centraal. Hij vertelt wat de geïnterviewden zeggen over het belang van binnenschools muziekonderwijs. Op welke manier heeft het bijgedragen aan hun ontwikkeling tot luisteraar?

BIOGRAFIEËN

Pedro De Bruyckere (Lector) finished his master studies in educational sciences at the University of Ghent (2001), since 2001 he is working in the teacher training department Bachelor in education: secondary education at the Arteveldehogeschool University College. He is co-author of 'Is het nu generatie X, Y of Einstein?' and 'De Jeugd is Tegenwoordig', and a often asked speaker on the topics

of youth culture and education. His blog in Dutch, www.xyofeinstein.be is highly regarded as an important source of information on youth research.

Evert Bisschop Boele studeerde schoolmuziek in Maastricht en etnomusicologie aan de Universiteit van Amsterdam. Hij werkte als muziekdocent in het voortgezet onderwijs, als muziekconsulent bij de Landelijke Pedagogische Centra, als hoofd schoolmuziek van het Prins Claus Conservatorium te Groningen en als bestuursadviseur van het College van Bestuur van de Hanzehogeschool Groningen. Hij is tegenwoordig docent/onderzoeker aan het Prins Claus Conservatorium/Lectoraat Lifelong Learning in Music & the Arts van de Hanzehogeschool Groningen. Hij publiceerde over etnomusicologie, muziekeducatie, het muziekvakonderwijs en hoger onderwijsbeleid in het algemeen, en werkt nu aan een dissertatie over functies van muziek in de hedendaagse westerse samenleving.

SESSIE H MUZIEKDOCENT, LEERSTOF EN LEERLING

INHOUD

Het onderzoeksterrein muziekeducatie is klein, maar vitaal. Er is daarbij veel aandacht voor de zogenoemde driehoek docent-leerstof-leerling.

Melissa Bremmer (Conservatorium Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten) en *Esther Schopman* (ArtEZ conservatorium) continueren het onderzoek naar de praktijkkennis van docenten. Het gaat hen in dit geval om de praktijkkennis van docenten muziek over improvisatie. Wat is de praktijkkennis van het ontwerpen van een lange leerlijn en individuele lessen? En hoe ziet deze eruit bij het uitvoeren van lessen over improvisatie?

De methodiekdocenten van de docentenopleiding muziek van het Prins Claus Conservatorium krijgen tot nog toe geen specifieke opleiding. *Tine Stolte*, verantwoordelijk voor het 'Teacher Training Programme' in de opleiding, deed onderzoek naar competenties waarover deze methodiekdocenten moeten beschikken. Zij deed dit aan de hand van literatuur- en actieonderzoek.

BIOGRAFIEËN

Melissa Bremmer studeerde schoolmuziek en klassiek zang aan verschillende Nederlandse conservatoria. Daarnaast voltooide zij haar studie onderwijskunde aan de Universiteit van Amsterdam. Zij heeft op de muziekeducatie afdeling van onder andere het Asko Ensemble en Muziekcentrum De IJsbreker gewerkt, en als onderwijsadviseur aan het Onderwijscentrum van de Vrije Universiteit. Naast haar werk als docente onderwijskunde aan het CvA is zij ook docente onderwijskunde aan de masteropleiding kunsteducatie van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten en verricht zij in die functie onderzoek.

Esther Schopman studeerde toegepaste onderwijskunde aan de Universiteit Twente (UT) in Enschede en promoveerde in 1998 te Utrecht op het stimuleren van rekvaardigheden bij kleuters in het speciaal onderwijs. Vervolgens werkte zij als docent aan de UT en als onderwijskundig adviseur bij de Saxion Hogeschool. In 2006 werd Esther toegelaten tot de opleiding docent muziek. Een paar maanden later begon ze echter niet als student, maar als docent in diverse educatieve vakken aan verschillende bachelor- en masteropleidingen van het ArtEZ conservatorium in Enschede en Zwolle. Het onderzoek naar praktijkkennis over onderwijs in improviseren heeft zij verricht voor het lectoraat kunsteducatie van ArtEZ.

Tine Stolte is als kerndocent werkzaam aan het Prins Claus Conservatorium in Groningen. Ze is verantwoordelijk voor het teaching profiel waarbinnen instrumentale studenten opgeleid worden als docent. In dat programma werkt Tine ondermeer als methodiekdocent en stagebegeleider. In april van dit jaar rondde zij haar MaMus op het gebied van muziekpedagogiek af. Voor deze opleiding deed ze een onderzoek naar competenties van methodiekdocenten op het Prins Claus Conservatorium. Tine

is betrokken bij het lectoraat Lifelong Learning in Music and the Arts en participeert in onderzoek naar instrumentale lessen voor ouderen.

SESSIE I DE WAARDE VAN EDUCATIEVE PROGRAMMA'S

INHOUD

Veel culturele instellingen bieden educatieve programma's aan. Maar wat bepaalt of zo'n programma succesvol is? En hoe kunnen deze programma's bijdragen aan betere leereffecten?

Cock Dieleman (Universiteit van Amsterdam) onderzocht best practices van educatieve projecten bij theatervoorstellingen. Hij analyseerde wat deze projecten zo bijzonder en succesvol maakt, en of daaruit lering te trekken valt voor toekomstige projecten. Hoe kunnen dit soort succesvolle maar meestal incidentele projecten een bijdrage leveren aan theateronderwijs als onderdeel van een doorlopende leerlijn cultuureducatie?

Letty Ranshuysen (zelfstandig onderzoeker) verrichte onderzoek naar het meerjarig project 'Ontmoetingen' van het Joods Historisch Museum. Dit project draait om ontwikkeling en implementatie van een nieuwe, overkoepelende methode voor alle educatieve uitingen van het museum. Aan de hand van het kindermuseumprogramma en een rondleiding voor het voortgezet onderwijs onderzocht ze of de nieuwe methode leidt tot betere leereffecten (kennis, beeldvorming en attitudeverandering).

BIOGRAFIEËN

Cock Dieleman studeerde geschiedenis en theaterwetenschap. Hij is werkzaam als universitair docent bij de opleiding theaterwetenschap van de Universiteit van Amsterdam. Zijn specialisaties zijn theatereducatie, theatervormgeving, dramaturgie, toneelschrijven en contemporain Nederlands theater. In 2010 is hij gepromoveerd op een proefschrift, getiteld Het nieuwe theaterleren. Een veldonderzoek naar de rol van theater binnen Culturele en Kunstzinnige Vorming op havo en vwo. Van 1999 tot 2005 was hij naast zijn docentschap in Amsterdam werkzaam als hoofd educatie van Het Zuidelijk Toneel en ZT Hollandia. In dezelfde tijd was hij samen met Erik Lint initiatiefnemer van de website Nederland Theaterland.

Letty Ranshuysen deed in 1992 onderzoek naar de effecten van de Amsterdamse Kunstbureaus en Muziekluisterlessen. Dit toonde aan dat kunsteducatie op de basisschool een merkbaar effect kan hebben op veel latere leeftijd. Daarna richtte ze een onderzoeksbureau op, gericht op de cultuursector. Dit bureau voerde talloze publieks- en doelgroepenonderzoek uit voor musea, theaters, poppodia en festivals. Daarnaast evalueerde ze regelmatig educatieprojecten, zoals: het Leidse programma Museum & School, de pilot van het landelijke programma Beroepskunstenaars in de Klas, het Zuidhollandse erfgoededucatieproject Erfgoedspoor en, meest recent, het programma Ontmoetingen in het Joods Historisch Museum.

SESSIE J ONDERZOEK IN HET KUNSTVAKONDERWIJS

INHOUD

Van universiteiten én het HBO wordt onderzoek verwacht. *Henk Borgdorff* (in het Tijdschrift voor Hoger Onderwijs, 2009) onderscheidt drie vormen van onderzoek in het kunstonderwijs: vaktheorie, theoretische reflectie en artistiek onderzoek.

Studenten komen tijdens hun studie in nauw contact met onderzoeksresultaten, -methoden en -processen. *Jan de Vuyst* en *Tom Van Imschoot* (Katholieke Universiteit Leuven) onderzoeken welke meerwaarde de integratie van onderzoek in het kunstonderwijs voor de studenten heeft. Naast hun

literatuuronderzoek verzamelden zij goede praktijken van onderzoek in het Leuvense hoger kunstonderwijs.

Walter van de Leur (Conservatorium Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten en Universiteit van Amsterdam) geeft een beeld van het onderzoek in de master van het Amsterdamse Conservatorium. Daarbij komen opzet en doelen, begeleiding en beoordelingscriteria aan de orde. Hij geeft ook enkele voorbeelden van wat hij geslaagde onderzoeken acht.

BIOGRAFIEËN

Jan De Vuyst is dr. in de pedagogische wetenschappen. Hij werkt sinds 2006 als adviseur voor het Instituut voor Onderzoek in de Kunsten, dat in 2010 geïntegreerd werd in de Geassocieerde Faculteit Kunsten en Architectuur van de Katholieke Universiteit Leuven (FAK). Hij is verbonden met de podiumkunsten als toneelschrijver en –regisseur.

Tom Van Imschoot is vicedecaan onderwijs van de Faculteit voor Kunsten en Architectuur (Associatie Leuven), docent aan Sint-Lucas Beeldende Kunst Gent en gastprofessor aan het Rits in Brussel. Hij schreef een proefschrift aan de Universiteit Gent en was onderzoeker aan de Jan van Eyck Academie. Hij is literair criticus voor Knack, (stichtend) redacteur van het kunst- en cultuurkritisch tijdschrift *rekto: verso* en hij schrijft voor theater.

Walter van de Leur is researchcoördinator aan het Conservatorium van Amsterdam, en hoogleraar jazz en improvisatiemuziek aan de Universiteit van Amsterdam. Aan het conservatorium begeleidt hij jaarlijks zo'n 70 *practice-based artistic-research* projecten (jazz en klassiek), die worden afgesloten met een *lecture-recital* op een meerdaags onderzoekssymposium. Van de Leur is principal investigator voor *Rhythm Changes*, een driejarig onderzoeksproject naar jazz in Europa, dat door de Europese Unie wordt gefinancierd. Hij is tevens verbonden als onderzoeker aan het Dutch Jazz Orchestra. Verder is hij redacteur van het wetenschappelijk tijdschrift *Jazz Perspectives* en lid van de redactieraad voor de jazzreeks van de University of Michigan Press.

SESSIE K VAKOVERSCHRIJDING EN VAKINTEGRATIE

INHOUD

Bij de integratie van cultuureducatie in het curriculum wordt vaak vakoverstijgend gewerkt. Daarbij is cultuur een vervoermiddel voor andere vakken. Maar hoe werkt dat? En welke competenties vergen vakintegratie en vakoverstijging van docenten?

Esther Bos (Universiteit Leiden en Hogeschool voor de Kunsten Utrecht) beschrijft verschillende vormen van 'cultuurgebaseerd onderwijs'. Waarin wijken deze af van andere onderwijsconcepten zoals 'authentiek leren'? En hoe bruikbaar zijn deze vormen? De beschrijvingen zijn gebaseerd op literatuurstudie, gesprekken met experts en een meervoudige casestudy.

Koenraad Hinnekint (Hogeschool voor Wetenschap en Kunst, Leuven) ontwikkelde - met een onderzoeksteam - in het project 'Een brug naar cultuur' een visie op de meerwaarde van cultuureducatie voor de lerarenopleiding voortgezet onderwijs, vanuit een vakoverschrijdende en geïntegreerde aanpak. Hij presenteert de eerste resultaten van kwalitatief onderzoek naar de geïntegreerde verankering van cultuureducatie in zes lerarenopleidingen en vier scholen. Hoe wordt de visie daar inhoudelijk, organisatorisch en methodologisch vertaald en getoetst?

BIOGRAFIEËN

Esther Bos studeerde kunstgeschiedenis aan de Universiteit Utrecht en heeft daarna de eerste graads bevoegdheid voor de schoolvakken Kunstgeschiedenis, CKV en Kunst (algemeen) behaald. Ze was educatief medewerker voor diverse culturele instellingen, docent in het voortgezet onderwijs en adviseur op het gebied van kunsteducatie. Momenteel werkt ze als docent kunstgeschiedenis aan de

Hogeschool voor de Kunsten Utrecht en als lerarenopleider en vakdidacticus Kunstgeschiedenis, CKV en Kunst (algemeen) voor het Interfacultair Centrum voor Lerarenopleiding, Onderwijsontwikkeling en Nascholing van de Universiteit van Leiden. Sinds september 2010 doet ze onderzoek naar cultuurgebaseerd onderwijs.

Koenraad Hinnekint (promotor) is docent muziekpedagogie en muziekdidactiek aan de Hogeschool voor Wetenschap & Kunst Leuven (departement Lemmensinstituut). Zijn onderzoek spitst zich toe op cultuureducatie en muziekpedagogie.

Leen Alaerts (co-promotor) is lector geschiedenis en vakdidactiek geschiedenis aan de Katholieke Hogeschool Leuven. Haar onderzoek spitst zich toe op cultuureducatie en vakdidactiek geschiedenis.

Jo Stijnen (co-promotor) is gastdocent ontwikkelingspsychologie (Hogeschool voor Wetenschap & Kunst - departement Lemmensinstituut) en docent onderwijskunde (CVO LimLo). Zijn onderzoek spitst zich toe op cultuureducatie en muzikale leerontwikkeling.

Jeroen Van Esser (co-promotor) is lector muziek en vakdidactiek muziek aan de Katholieke Hogeschool Limburg. Zijn onderzoek spitst zich toe op cultuureducatie en vakdidactiek muziek.

SESSIE L CULTUURDEELNAME EN PRIJSBELEID

INHOUD

De prijs is een van de elementen waarop de cultuurliefhebber zijn beslissing baseert om gebruik te maken van cultureel of kunsteducatief aanbod. Economisch onderzoek biedt inzicht in de relatie tussen hoogte van de prijs en deelname.

Lode Vermeersch en zijn onderzoeksteam (Katholieke Universiteit Leuven) vergeleken elementen van prijszetting en prijsdifferentiatie tussen Vlaamse (DKO-instellingen) en Nederlandse (centra voor de kunsten) buitenschoolse aanbieders van kunst- en cultuureducatie. Wat is de prijs van het aanbod in Vlaanderen en in Nederland? Welke elementen bepalen deze prijs? Waarom verschilt de private bijdrage voor cursisten in eenzelfde cursus en bij eenzelfde aanbieder?

Jan Colpaert en *Andy Vekeman* onderzochten met een onderzoeksteam (Hogeschool-Universiteit Brussel) voor de Vlaamse participatiesurvey 2009 de betalingsbereidheid van de cultuur- en sportconsument. Welke factoren zijn hierop van invloed? Hoe valt een kosten-baten analyse uit? Voor de categorieën podiumkunsten, musea en tentoonstellingen, muziekfestivals, concerten en lokale sportwedstrijden is de prijselasticiteit berekend en is gekeken naar het effect van prijsdifferentiatie.

BIOGRAFIEËN

Lode Vermeersch is licentiaat in de sociale en culturele agogiek (educatiewetenschappen, Vrije Universiteit Brussel) en aanvullende culturele studies. Als senior onderzoeker doet hij aan het Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA-KULeuven) onderzoek naar (de toegang tot) levenslang en levensbreed leren, sociaal-cultureel werk, cultuureducatie en cultuurbeleid.

Jan Colpaert is hoogleraar aan de Hogeschool-Universiteit Brussel en doceert wiskunde, simulatie en operations management. Hij leidt er het Centrum voor Modelleren en Simulatie. Dit centrum is nauw verbonden met het Research Center for Operations Management van de Katholieke Universiteit Leuven en specialiseert zich in operations management en in economische aspecten van cultuur. Hij is mede-auteur van verschillende publicaties over de spreiding van het culturele aanbod in Vlaanderen.

Andy Vekeman behaalde een master in de toegepaste economische wetenschappen. Hij is als wetenschappelijk medewerker verbonden bij het Centrum voor Modelleren en Simulatie aan de Hogeschool-Universiteit Brussel. Momenteel verricht hij economisch onderzoek over cultuur en sportbeleid binnen het Steunpunt Cultuur, Jeugd en Sport.

SESSIE M METEN VAN KWALITEIT VAN CULTUUREDUCTIE

INHOUD

Op welke manier kun je de kwaliteit van cultuureducatie meten en welke rol speelt de onderzoeker daarbij? Daarover wordt in deze sessie gediscussieerd.

Ton Bevers schreef in het Jaarboek Actieve Cultuurparticipatie 2010 een kritische reflectie op evaluatieonderzoeken naar cultuureducatie in het onderwijs. Hij mist in deze onderzoeken informatie en conclusies over inhoud en kwaliteit van cultuureducatie. Maar kun je in een monitor de inhoud van cultuureducatie onderzoeken? En welke criteria moet je hanteren bij een beoordeling van kwaliteit van cultuureducatie? Onder leiding van Karin Hoogeveen (Sardes en Hogeschool voor de Kunsten Utrecht) en *Claudy Oomen* (Oberon) is de verhouding tussen beleidsmakers en onderzoekers onderwerp van discussie. Welke verantwoordelijkheden heeft elk van de partijen? In hoeverre wil, mag en kan, een onderzoeker normatieve uitspraken doen over de kwaliteit van cultuureducatie, als het ontbreekt aan criteria vanuit de overheid? Wat verwachten beleidsmakers op dit gebied van onderzoekers?

BIOGRAFIEËN

Karin Hoogeveen is lector kunsteducatie aan de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht. Ook is zij als senior-onderzoeker en adviseur verbonden aan Sardes, een landelijk onderzoek- en adviesbureau op het gebied van educatie en welzijn. Na haar studie pedagogiek aan de Universiteit Leiden en onderwijskunde aan de Universiteit van Amsterdam, is zij lange tijd werkzaam geweest bij de Universiteit Leiden. Daar deed zij onderzoek op de terreinen onderwijs, arbeidsmarkt, jeugdbeleid en emancipatie. In 1999 is zij gepromoveerd op een onderzoek naar de beroepsopvattingen van leerkrachten in het basisonderwijs. Bij de Hogeschool voor de Kunsten doet zij, samen met docenten in de kenniskring, praktijkgericht onderzoek naar het ontwerpen van kunsteducatie binnen actuele sociale, culturele en economische contexten. Bij Sardes voert zij projecten uit voor diverse opdrachtgevers (ministeries, gemeenten en schoolbesturen) over onder andere cultuureducatie, brede school, talentontwikkeling.

Claudy Oomen studeerde toegepaste taalwetenschap aan de Katholieke Universiteit Nijmegen. In 2001 promoveerde ze in de cognitieve neuropsychologie aan de Universiteit Utrecht. Vervolgens was Claudy als beleidsmedewerker monitoring en evaluatie werkzaam bij het Projectbureau Onderwijsvoorrang-Sociale Vernieuwing in Arnhem. Sinds juni 2003 is zij aan Oberon verbonden als onderzoeker/adviseur. Daar richt ze zich onder andere op cultuureducatie, de brede school in het PO en VO, sociale competentie, onderwijsinnovatie en monitoring. Ze is betrokken geweest bij het ontwikkelingstraject van cultuurprofiel scholen, alle metingen van de Monitor cultuureducatie VO en bij andere onderzoeken op het gebied van cultuureducatie, zoals leesbevordering en brede school.

SESSIE N DE MUZIEKDOCENT: ROLLEN EN VAARDIGHEDEN

INHOUD

De kwaliteit van het muziekonderwijs staat voortdurend ter discussie en hierdoor komt de muziekdocent onder druk te staan. Welke rol moet de muziekdocent op zich nemen? Over welke vaardigheden moet een muziekdocent beschikken?

Thomas De Baets (Hogeschool voor Wetenschap & Kunst, Leuven) doet onderzoek naar de invloed van muzikale gedragspatronen van een muziekdocent op het muzikale leerproces van de leerling. De resultaten moeten duidelijkheid verschaffen in de competenties die een muziekdocent moet bezitten om een betekenisvolle rol te kunnen spelen binnen het onderwijs.

In 2010 is het project 'Muziek als vak – De excellente muzikleraar in het basisonderwijs' van start gegaan. Doelstelling is de verbetering van het muziekonderwijs op basisscholen. Docenten worden

opgeleid die de ambachtelijke kant en de muzikale ontwikkeling op langere termijn centraal stellen. *Adri de Vugt*, *Suzanne Konings* en *Aad de Been* (Koninklijk Conservatorium) doen binnen dit project onderzoek naar de ontwikkeling van de expertise van docenten en de resultaten van leerlingen.

BIOGRAFIEËN

Thomas De Baets is docent en onderzoeker muziekpedagogie aan het Lemmensinstituut te Leuven. Hij is coördinator van de departementale onderzoeksgroep muziekpedagogie en van de onderzoeksgroep Music education laboratory aan de Katholieke Universiteit Leuven. Hij is master in muziek voor muziekpedagogie en gediplomeerde in de voortgezette studies muziek. Sinds 2007 is hij doctorandus in de kunsten aan de Katholieke Universiteit Leuven. Hij volgde de doctoraatsopleiding docARTES aan het Orpheus Instituut in Gent. Tussen 2005 en 2009 gaf hij deeltijds muziekles aan het Heilig-Hartinstituut te Heverlee. Hij is bestuurder van de European Association for Music in Schools.

Adri de Vugt is werkzaam aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Hij is docent onderwijs- en muziekpedagogiek aan de opleidingen voor instrumentale en vocale docenten en docent muziek. Is verantwoordelijk voor de master specialisatie muzikeducatie. Zijn belangstelling gaat zowel uit naar het reguliere muziekonderwijs als naar instrumentale/vocale en kunstvakonderwijs.

Suzanne Konings is docent muziektheorie, coördinator van de theorie-afdeling van het Koninklijk Conservatorium en projectleider van het Krachtig Meesterschap project. Muziekonderwijs waarbij praktische vaardigheden worden geïntegreerd met ontwikkeling van begrip en kennis zijn haar onderwerp van onderzoek.

Aad de Been werkt als afdelingshoofd muziek bij het Haagse Koorenhuis en is als coördinator van de onderwijsopleidingen verbonden aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Hij is als producent/presentator verantwoordelijk voor verschillende radio en televisieprogramma's over muziek. Hij heeft zitting in het bestuur van RBO Sinfonia en de Stichting Educatieve Orkestprojecten. Daarnaast is hij lid van het bestuur van VLS (Vereniging Leraren Schoolmuziek)

SESSIE O MUZIEKEDUCATIE: BINNEN- EN BUITENSCHOOLS

INHOUD

In het relatief kleine onderzoeksterrein van muzikeducatie is de verscheidenheid aan onderzoeken groot. In deze sessie aandacht voor twee onderzoeken naar uiteenlopende praktijken van muzikeducatie.

Sieta Neuerburg onderzoekt muzikeducatie in musea. Het gaat daarbij om educatieve programma's op het gebied van niet-westerse muziek in musea als 'Volkenkunde' in Leiden en het Tropenmuseum in Amsterdam. Ze richt zich in haar onderzoek zowel op de inhoud als de vorm van de educatieve programma's en interviewde programmamakers, museumdocenten en leerlingen.

Suzan Lutke (Hogeschool voor de Kunsten Utrecht) onderzocht de relatie tussen de mate van speelruimte die een docent muziek biedt aan zijn leerlingen en zijn persoonlijke opvattingen over (muzikale) creativiteit. Hiervoor observeerde en interviewde zij zes muziekdocenten in het voortgezet onderwijs.

BIOGRAFIEËN

Sieta Neuerburg studeerde geschiedenis aan de Universiteit Leiden (BA) en cultureel erfgoed aan de Universiteit van Amsterdam (MA). Zij liep tijdens haar masteropleiding stage in Istanbul, waar zij onderzoek deed naar museumeducatie. Ook werkte zij meerdere jaren als educatief rondleider in Museum Volkenkunde en het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden. Daarnaast werkte zij tot voor kort bij de educatieve afdeling van het Tropentheater in Amsterdam. Vanuit haar grote belangstelling voor culturele uitwisseling en muziek, volgt zij op dit moment de masteropleiding muzikwetenschap

aan de Universiteit van Amsterdam. Haar afstudeeronderzoek richt zich op de educatie van 'wereldmuziek' in musea in Nederland en België.

Suzan Lutke is hoofddocent methodiek en didactiek bij de opleiding docent muziek van het conservatorium van Utrecht. Ook verzorgt zij de lessen arrangeren en ensembleleiding. Naast haar werk op de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht is zij actief als dirigent, saxofonist en heeft zij een eigen adviesbureau voor de kunst- en cultuursector. In dit kader geeft zij trainingen aan teams in deze sector en verzorgt ze teambuildings-sessies met muziek als bindende kracht. Daarnaast doet zij onderzoek naar de ontwikkeling van creativiteit in relatie tot de groeiende behoefte aan innovatieve kracht.

